

یونس باقری

شیطان انس چیست؟

شیطان اسم عام است

برای هر موجود طغیان‌گر، سرکش و منحرف‌کننده؛ خواه از نوع انسان باشد، یا از نوع جن یا هر نوع دیگر.

بنابراین منظور از «شیطان انس»، همان انسان‌هایی است که هم خودشان به سبب سرپیچی از دستورات الهی منحرف و گمراه شده‌اند و هم در صدد به انحراف کشاندن دیگران هستند.

شیطان از ماده «شطن» به معنای «دوری» گرفته شده است. شیطان چون از کارهای خیر فاصله گرفته و از رحمت خدا دور شده، به این نام خوانده شده است.

شیطان اسم جنس (عام) است و «ابلیس» اسم خاص و علم. ابلیس نام شیطانی است که حضرت آدم را فریب داد و اکنون هم بالشکریان خود در کمین انسان‌هاست.

لغت‌نامه صحاح اللغه می‌گوید: «هر سرسختی که از حق و حقیقت روگردان باشد، چه از افراد انسان، چه از جن و چه از حیوانات، شیطان است.»

از موارد استعمال واژه شیطان در قرآن کریم هم استفاده می‌شود که شیطان به موجود مودی و مضر گفته می‌شود؛ موجودی که از راه راست برکنار و در صدد منحرف کردن دیگران است. چنانچه در قرآن آمده است: «انما یرید الشیطان أن یوقع بینکم العداوة والبغضاء...» {مائده / ۹۱}: شیطان

می‌خواهد بین شما دشمنی،

بغض و کینه ایجاد کند ...

در قرآن کریم شیطان به موجودی خاص اطلاق نشده، بلکه حتی به انسان‌های شرور و مفسد هم شیطان گفته شده است: «و کذالک جعلنا لکل نبي عدوا شیاطین الانس والجن» {انعام / ۱۱۲}: و بدین سان ما برای هر پیامبری دشمنی از شیطان‌های انسانی و یا جن قرار دادیم.

به خاطر فساد و شرارتی که ابلیس دارد، به او لقب شیطان هم گفته شده است. واژه شیطان حتی به میکروب‌ها هم اطلاق شده است: «لاتبتئوا القمامة فی بیوتکم فانها مقعد الشیطان»: زباله‌ها را شب در خانه‌های خود نگه ندارید، زیرا زباله جایگاه شیطان است. از آنجا که زباله محل جمع‌آوری حیوانات و حشرات مودی است، از آن به شیطان تعبیر شده است.

علاوه بر این‌ها، خداوند در قرآن کریم در آیات فراوان پیروی از هوای نفس، حسد، غضب، تکبر، و همچنین نفاق و ... را نیز کار شیطان خوانده است.

بنابراین، به نظر می‌رسد شیطان معانی مختلفی دارد که یکی از مصداق‌های روشن آن ابلیس و لشکریان اوست و مصداق دیگر آن، انسان‌های مفسد و منحرف‌کننده، احیاناً در پاره‌ای از موارد، به معنای میکروب‌های مودی است. به بیان دیگر، شیطان در معنای اصلی گویا مفهومی وصفی دارد؛ یعنی شریر و در قرآن عزیز شیطان به همین معنا به کار رفته است؛ جز اینکه گاهی در مورد خود ابلیس و

گاه با معنای عام در مورد

هر موجود شریری که شرارت در او ملکهٔ راسخ شده، آورده شده است. پس ممکن است شیطان از جن یا انس باشد.

البته در اینکه ابلیس از جنس «ملائکه» بوده است یا از جنس «جن»، اختلاف نظر وجود دارد. از ظاهر برخی از آیات قرآن استفاده می‌شود که ابلیس از ملائکه است: «و اذ قلنا للملائکه اسجدوا لآدم» {بقره / ۳۴}: هنگامی که به فرشتگان گفتیم بر آدم سجده کنید، همگی سجده کردند جز ابلیس.

در آیهٔ دیگری آمده است: «فسجدوا إلا ابلیس کان من الجن ففسق عن امر ربه» {کهف / ۵۰}: پس سجده کردند، مگر ابلیس که از جن بود و از فرمان پروردگارش سرپیچید. پس ابلیس از جن است و به سبب عبادت چندین هزار ساله‌اش در صف ملائکه قرار گرفته بوده و از این رو مورد خطاب بوده است.

نتیجه

شیطان به موجودی گفته می‌شود که حالت سرکشی و سرسختی دارد و در عین حال فتنه‌انگیز و گمراه‌کننده است و امکان دارد از نوع انسان، جن، حیوان و یا هر نوع دیگر باشد. منظور از شیطان انس انسان‌هایی است که چنین ویژگی‌هایی دارند.

منبع: کتاب من لایحضره الفقیه ۴/ ۵۱۴، ۴۹۶۸.